

процеси в їх єдності та взаємодії. Наука одержує розвиток в цих умовах, які включають не лише природні фактори, але й діяльність людини в суспільстві і новий рівень розвитку її логічного мислення, а також спеціальних пізнавальних практик. При цьому аргументація, як складова цієї діяльності, є «частиною логіко-пізнавальних засобів для досягнення спільної мети» [2, с. 84].

З цієї точки зору реконструкція науки і наукового пізнання набагато ближче до дійсності, чим індивідуальний досвід; її звернення до емпіричних даних значно розширюється, виходячи далеко за межі «серединних вимірів» в сфері мікросвіту або макросвіту (космосу), різко зростає інформація, істотно уточнюються одержувані дані. Одночасно змінюється система аргументації, оскільки одержана наукова інформація, факти вимагають не лише осмислення, але й доказовості. Останнє набуває ваги в силу того, що всюди, де нові факти і положення претендують утворити основу нової теорії, її потрібно логічно обґрунтувати. Завдяки чому формується розуміння власне нового – науки, суспільства, людини, сучасності.

Наведені основні аргументи епістемології (еволюційної теорії пізнання) дозволяють оцінити принцип довіри суб'єкту пізнання як конструктивний в логіці і філософії пізнання. Зрозуміло, еволюційна епістемологія постає головним чином в якості природничонаукової концепції розвитку пізнавальних здібностей, і тому не може розглядатися в ролі суто філософської або логічної теорії, зокрема теорії пізнання. Але в будь-якому випадку еволюційна епістемологія надає істотні аргументи для ствердження принципу довіри суб'єкту. Включення «світу суб'єкта» в процес пізнання, який засновується на системі аргументів і логічних доказів, вже вимагає від дослідника уваги до проблеми довіри суб'єкту пізнання, як і людини, яка прагне знайти і довести свою істину. В рамках цієї проблеми і може бути досягнуте істинне знання, враховуючи його суперечності, в контекст «аргументу від несуперечності», як одного із найбільш апробованих з часів античності видів аргументації.

Список використаних джерел

1. Ахутин А. В. Логика онтологических предположений / А. В. Ахутин // Многообразие априори. – М.: «Канон+» РООИ «Реабилитация», 2013. – С.40–62.
2. Гриненко Г. В. Аргументация и коммуникация / Г. В. Гриненко // Мысль и искусство аргументации. – М.: Прогресс–Традиция, 2003. – С.58–89.
3. Куайн У. Слово и объект / У. Куайн. – М.: Логос, Практис, 2000. – 386 с.
4. Лоренц К. Кантовская доктрина априори в свете современной биологии / К. Лоренц // Эволюция. Язык. Познание. – М.: Языки русской культуры, 2000. – С.15–41.
5. Лоренц К. Обратная сторона зеркала / К. Лоренц. – М.: Республика, 1998. – 493 с.
6. Микешина Л. А. Философия познания. Проблемы эпистемологии гуманитарного знания / Л. А. Микешина. – М.: «Канон+» РООИ «Реабилитация», 2009. – 560 с.
7. Новоселов М. М. Аргументация и непротиворечивость / М. М. Новоселов // Мысль и искусство аргументации. – М.: Прогресс–Традиция, 2003. – С.144–173.
8. Рябушкина Т. М. Познание и рефлексия / Т. М. Рябушкина. – М.: «Канон+», РООИ «Реабилитация», 2014. – 352 с.
9. Фоллмер Г. Эволюционная теория познания. Врожденные структуры познания в контексте биологии, психологии, лингвистики, философии и теории науки / Г. Фоллмер. – М.: Русский Двор, 1998. – 255 с.
10. Шульга Е. Н. Логическая герменевтика о противоречивости философских систем / Е. Н. Шульга // Мысль и искусство аргументации. – М.: Прогресс–Традиция, 2003. – С.191–211.

References

1. Ahutin A. V. Logika ontologicheskikh predpolaganij / A. V. Ahutin // Mnogooobrazie apriori. – M.: «Kanon+» ROOI «Reabilitacija», 2013. – S.40–62.
2. Grinenko G. V. Argumentacija i komunikacija / G. V. Grinenko // Mysl' i iskusstvo argumentacii. – M.: Progress–Tradicija, 2003. – S.58–89.
3. Kuajn U. Slovo i ob#ekt / U. Kuajn. – M.: Logos, Praktis, 2000. – 386 s.
4. Lorenc K. Kantovskaja doktrina apriori v svete sovremennoj biologii / K. Lorenc // Jevoľucija. Jazyk. Poznanie. – M.: Jazyki russkoj kul'tury, 2000. – S.15–41.
5. Lorenc K. Oborotnaja storona zerkala / K. Lorenc. – M.: Respublika, 1998. – 493 s.
6. Mikeschina L. A. Filosofija poznanija. Problemy jepistemologii gumanitarnogo znanija / L. A. Mikeschina. – M.: «Kanon+» ROOI «Reabilitacija», 2009. – 560 s.
7. Novosjolov M. M. Argumentacija i neprotivorechivost' / M. M. Novoselov // Mysl' i iskusstvo argumentacii. – M.: Progress–Tradicija, 2003. – S.144–173.
8. Rjabushkina T. M. Poznanie i refleksija / T. M. Rjabushkina. – M.: «Kanon+», ROOI «Reabilitacija», 2014. – 352 s.
9. Follmer G. Jevoľucionnaja teorija poznanija. Vrozhdennye struktury poznanija v kontekste biologii, psihologii, lingvistiki, filosofii i teorii nauki / G. Follmer. – M.: Russkij Dvor, 1998. – 255 s.
10. Shul'ga E. N. Logicheskaia germenevtika o protivorechivosti filosofskih sistem / E. N. Shul'ga // Mysl' i iskusstvo argumentacii. – M.: Progress–Tradicija, 2003. – S.191–211.

Комеха Л. Г., кандидат философских наук, доцент кафедры логики, Киевский национальный университет им. Тараса Шевченко (Украина, Киев), ilin_vv@ukr.net

The principle of «trust» to the subject of knowledge in evolutionary epistemology arguments: logical and methodological analysis

In the paper a problem of trust to the subject of knowledge in terms of evolutionary epistemology is considered, examines the arguments «for» and «against» the feasibility of setting of the problem and its significance for development of logic and culture of thinking.

Keywords: trust, argument, subject, knowledge, evolutionary epistemology, logic, reliability.

Комеха Л. Г., кандидат философских наук, доцент кафедры логики, Киевский национальный университет им. Тараса Шевченко (Украина, Киев), ilin_vv@ukr.net

Принцип «доверия» к субъекту познания в аргументах эволюционной эпистемологии: логико-методологический анализ

Исследуется проблема доверия к субъекту познания в аспекте эволюционной эпистемологии, анализируются аргументы «за» и «против» относительно целесообразности постановки данной проблемы и ее значения для развития логики и культуры мышления.

Ключевые слова: доверие, аргумент, субъект, познание, эволюционная эпистемология, логика, достоверность.

* * *

УДК 1(321.01:141.132)

Богданов В. С., доктор философських наук, професор, декан Черкаського факультету Національного університету «Одеська юридична академія» (Україна), vstup_chk@onua.edu.ua

РАЦИОНАЛЬНИЙ ХАРАКТЕР КОЛЕКТИВНОЇ ДІЇ ЯК ЗАСОБУ СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНИХ ТА СТАТУСНИХ СТРУКТУР СУСПІЛЬСТВА

Феномен раціоналізму розглянуто в контексті філософського аналізу сучасної політико-правової реальності як результату прояву сукупності колективних дій. Ціннісно обґрунтований раціоналізм постає як провідний метод ухвалення політичних рішень і управління у демократичній державі. Принцип розумної достатності розглянуто як ключову складову політико-правового процесу. Розумна правова система і раціональне державне управління – це запорука істинно демократичного ефективного розвитку України. Однак, нині спостерігається лише перехід до такого демократичного суспільства від суспільства, організованого переважно на командно-адміністративних

zasadaх. Тому набувають актуальності не лише процеси інституалізації, але і процеси деінституалізації. Розкрито сутність інституційного механізму селекції, розподілу та формування статусних ієрархій, позначена специфіка дії цього механізму в умовах українських реалій та шляхи подолання феномена деінституалізації.

Ключові слова: раціоналізм, колективна дія, цінності, раціональне державне управління, інституалізація, соціальний статус.

На прикладі філософського аналізу юридичних та політичних інститутів можна простежити особливий тип раціональності колективної дії, яка включає в себе формально-калькулятивну та ціннісно-мотиваційну складові. Так, крім наявних спроб обґрунтування існування юридичних норм з позицій моральних, релігійних, політичних та інших цінностей, тобто їхньої «аксіологічної виправданості», існує поширена тенденція обґрунтування зобов'язальної сили закону шляхом формально-раціоналістичної аргументації його доцільності. Така точка зору викликана тим, що практичний розум є одночасно і творцем юридичних норм, і чинником упорядкування життя особистості в усіх його проявах.

Як зазначає із цього приводу С. С. Алексєєв, за своїми істотними особливостями право виступає як продукт розуму, а в ідеалі та під більш широким кутом зору (і, певною річ, за реалізації в суспільстві високої юридичної культури, розвиненості юридичної системи, її досконалості) – як форма об'єктивованого буття розуму у сфері зовнішніх, практичних відносин, котре втілює свободу, високі духовні, моральні начала, а також у сфері регулювання цих відносин [4, с. 575].

Для юриспруденції розум – це життя права, його дух. Особливого значення він набув у англо-американській правовій системі, де фактично визнається першочерговим серед джерел права, хоча з формально-юридичного боку відіграє лише допоміжну роль [5, с. 264–265].

Так, у системі англійського загального права (common law) значно поширеною є ідея про розумність позитивного права; його основою впродовж англійської історії служив принцип «верховенства розуму» (rule of reason) або «здоровий глузд». Відповідно до нього принцип (норма), згідно з яким вирішувалася справа, мав бути обумовлений самою природою правосуддя, а не просто містити посилання на відповідні нормативно-правові акти [6, с. 68, 308].

У системі загального права поняття «розум» має кілька значень. В одних випадках воно характеризується як повсякденне життя, суть загального (суддівського) права, в інших – як певний розумний засіб заповнення існуючих прогалин у статутному праві. При цьому пояснюється, що розум не є якимось невизначеним почуттям справедливості конкретних індивідуумів; це розум у тому вигляді, як його розуміють судді, які піклуються перш за все про створення стрункої системи права [5, с. 265].

Поряд із цим «розум» часто сприймається також як основний чинник ухвалення справедливого суддівського рішення з певної справи в умовах, коли існують серйозні прогалини в механізмі правового регулювання відносин у відповідній правовій сфері.

Варто відзначити, що поняття «розум» застосовується не лише в системі англо-американського права. У науковій літературі часто можна зустріти позицію, відповідно до якої романо-германська правова система формувалася на основі римського права, а римське право вже мало в собі втілену концепцію підкорення права нормам розуму.

У країнах із цією системою, де право є насамперед продуктом законодавства та норми права мають загальний

характер, розум зазвичай шукають у самому чинному праві у процесі його застосування й тлумачення. Розум тут відкриває більш важливу роль у тлумаченні закону, ніж у тому, щоб добудувати право. Таким чином, саме принцип розумності є тією спільною основою, яка об'єднує дві основні правові системи (англо-саксонську та романо-германську): між емпіризмом англійців та логікою французів існує щось середнє – поняття, що їх примирює та і становить центр цих систем. Це поняття – розум [5, с. 264, 268–269].

Дослідження категорії «розум» потрібно також для ефективного тлумачення права. Без звернення до поняття розуму неможливо оцінити законодавчі терміни, або проаналізувати будь-яку норму з позиції її доцільності, практичного призначення справедливості. Отже, інтерпретаційна діяльність має обов'язково відповідати вимогам розумності або ж розсудливості, і якщо ця діяльність не ґрунтується на розумності, то говорити про ефективність чи значимість її здійснення передчасно.

Відзначимо, що досягнення вчених в розвитку теорії раціонального вибору ставлять під сумнів ліберальні основи вибору, волі, раціональності й навіть індивіда. Тобто визнається, що суб'єкти прийняття рішень живуть і роблять вибір у рамках соціально структурованого середовища, ментальні та економічні особливості якого мають вплив як на рішення, які приймаються індивідами, так і на подальші наслідки таких рішень.

Перехід до демократії потребує не підкорення певним моделям розвитку (що є характерним для авторитаризму та тоталітаризму), а раціонального виконання норм права, за умови їх встановлення легітимною владою: «...у правовому модусі значущості фактичність державного здійснення права змикається з легітимністю, що обґрунтовується внаслідок процедури правопокладання, яка є у своїх домаганнях раціональною, позаяк обґрунтовує свободу... Адже воно надає своїм адресатам свободу або розглядати його норми лише як фактичне обмеження простору їхніх дій, стратегічно калькуюючи наслідки можливих порушень правил, або підпорядковуватись законам, виходячи з перформативних настанов, а саме домагатися легітимності з поваги до результатів витворення спільної волі» [8, с. 358].

Реформування у державі, радикальний, чи поступовий перехід до іншого вектору розвитку потребує прийняття відповідного політичного, а з прийняттям політичного, і правового (адже будь-яке політичне рішення для його реалізації має бути спочатку втілене в правовому порядку держави), рішення.

Отже, раціональність сьогодні розглядається і як явище політичної мотивації у суспільстві, і як принцип функціонування правової держави, при цьому набуваючи особливих рис, невластивих для згаданої вище класичної раціональності.

На нашу думку, раціоналізм як концепція і принцип потребує не критики, а переосмислення, визначення її позитивного потенціалу, а також можливостей впливу на подальше втілення демократичних засад в українській державі. Таке переосмислення, передусім, має бути пов'язане зі зміною основного носія раціоналізму – тепер це не індивідуальний розум науковця, але колективна дія соціальної спільноти, а раціональність полягає не у вилученні усіх ціннісних компонентів як афективних, але навпаки – у ціннісному обґрунтуванні самого колективного, комунікативного розуму.

Основними завданнями демократії є дотримання прав та свобод людини, формування в державному апараті дієвої системи стримувань і противаг, розвиток прозорих виборчих процедур, мінімізація проявів бюрократії та корупції тощо. Реалізація цих завдань ґрунтується на раціональних засадах колективно-комунікативної організації державної влади та суспільного устрою.

У будь-якому суспільстві є організовані групи, які отримавши доступ до владних, інформаційних, економічних, освітніх джерел впливу на певні верстви населення, використовують його для лобювання власних інтересів, не враховуючи при цьому думку тієї частини суспільства, яка вважається демократичною більшістю. Відбувається змішування політичного та економічного інтересу, що сьогодні спостерігається у нашій державі на прикладі кількох олігархічних кланів.

У цьому плані слушно, як видається, зазначав М. М. Моїсєєв: «Прояв егоїзму, прагнення обрати те рішення, яке особисто їй найбільше корисне (або здається більш корисним) одвічно властиві людині... На жаль, для більшості – таким вже чином улаштована людина – важливіша власна користь» [9, с. 33].

Така ситуація значною мірою склалася історично через відсутність демократичних традицій вільного вибору, недостатньому рівні політичної культури та освіти, надмірну ідеологізацію всього суспільного життя.

Що ж до радянської юридичної та політичної науки, то вона фактично розглядала основні суспільні процеси лише як матеріально детерміновані й оборотні. Пошук універсальних схем був спрямований на доведення логічним (раціональним) шляхом взаємозв'язку всіх суспільних відносин, де, зокрема інтереси народу, партії і держави начебто збігалися, що було основою підкорення приватних інтересів публічним, де економіка розглядалася пріоритетною константою по відношенню до всіх інших сфер суспільства, урегульованих юридичними нормами і розумно організованих та керованих державою. І ому державна політика і управління тлумачилися як сфери, де не залишалось місця для несподіваного, непередбаченого руху подій.

Ці сфери раніше і повніше підпадали під вплив раціоналізму, ніж будь-яка інша сфера суспільної діяльності. Це стосується і цілей, і характеру державної політики та управління, а також способів політичного й управлінського мислення [10, с. 136–137].

«Раціоналістична політика..., – писав, зокрема, британський фізик М. Оукшот, – є політикою задоволення нагальних потреб, ніяк не пов'язаних з істинним конкретним знанням того, в чому полягають постійні інтереси суспільства і який напрямок його розвитку» [11, с. 26].

По суті раціональність протиставляли активно-творчим засадам людини, її суб'єктно-особистісним началам, її здатності вийти за межі адаптивної доцільної поведінки відносно до соціокультурних норм, цінностей, стандартів належної поведінки. Наслідком пріоритетного слідування нормативно-належному підходу в юридичній теорії і практиці, а також державній політиці було закладення легітимності тоталітарного режиму в радянському суспільстві, зокрема, юридичне закріплення в економічній сфері панування адміністративно-командних методів господарювання і управління [10, с. 136–137].

За такого розуміння раціонально аргументована комунікація, вироблення традиції відкритого політичного дискурсу стають необхідними для позитивної динаміки політичного процесу. Це означає, що у системі комунікацій із суспільством влада не повинна постійно апелювати до міфологізованих, романтично забарвлених очікувань «дива», а прагнути більше уваги приділяти раціональній аргументації своїх дій [14, с. 26–27].

Отже, сьогодні, незважаючи на наявність численних критиків концепції раціоналізації, раціональність відіграє одну з головних ролей в організації політичної діяльності у всьому світі. Процеси раціоналізації знаходяться в основі сучасних інформаційних і комунікаційних технологій, організації управлінської діяльності в міжнародній, соціальній, економічній і політичній сферах, раціональність лежить і в основі оцінки ефективності і доцільності діяльності владних інституцій.

Слід зауважити, що раціональна політика не завжди буде мати популярність серед населення. Іноді, задля досягнення ефективного результату необхідно приймати не популярні «важкі» рішення. Вони обумовлені логікою раціональної поведінки, направленою на ефективний результат. Сучасна демократія переповнена ефективними (не плутати з «ефективністю») популістськими рішеннями, направленими на швидкий результат на виборах, а не на користь для держави та суспільства.

Методи управління політичними, правовими та економічними процесами являють складову частину державного механізму. Крім методів, до складу механізму входять принципи та закономірності взаємодії суб'єкта та об'єкта управління, причому характер принципів та закономірностей залежить від конкретних умов розвитку суспільства, а методи, які застосовуються – від стратегії соціально-економічних перетворень, тобто, в нашому випадку від тримання політичною елітою курсу раціоналізації при прийнятті рішень.

Сьогодні українці зацікавлені в тому, щоб зазначене управління ґрунтувалося на таких цінностях, як розумність прийнятих рішень, далекоглядність у їхньому прийнятті, чутливість до суспільних потреб, рівність усіх громадян у дотриманні прийнятого законодавства, вираховування ментальної специфіки при визначенні вектору прямування держави, постановка суспільного інтересу на перше місце як інтересу раціонального тощо.

Під державним раціоналізмом нами розуміють таку методологію прийняття управлінських рішень державними органами управління, яка орієнтується на пріоритетність загальнонаціональних інтересів, виходить з обмеженості економічних ресурсів суспільства та спрямована на економічний розвиток держави. Принцип державного раціоналізму має виходити із взаємозв'язку права та політики та бути підґрунтям для управління економікою. До характерних раціоналізму властивостей слід віднести: чіткість, послідовність, гармонійність, простоту, логічність, перевага загальносуспільного інтересу над особистим, структурованість тощо.

Раціональність має універсальні, логічні та суспільно розумні засади. Методологія державного раціоналізму в державі перш за все має спиратися на такі основні принципи:

– визнання життя та здоров'я людини як найвищої цінності, визнання інших природних прав людини як невід'ємних і непорушних;

- врахування законів логіки при прийнятті державно значимих рішень;
- здорового глузду – тобто відповідності розуміння свого місця у житті реальним обставинам;
- законності;
- максимальної відповідності ратифікованому міжнародному законодавству;
- планованості, поетапності та доцільності державного регулювання економічних відносин та структури економіки країни;
- національної безпеки (як на міжнародному рівні, так і всередині держави);
- прозорості мотивів прийняття рішень для суспільства на всіх етапах їхньої підготовки та реалізації;
- економічної, соціальної, політичної ефективності;
- цілісності з навколишнім середовищем.

На нашу думку, формування методології державного раціоналізму та впровадження її у практику управління дозволить формалізувати процес прийняття управлінських рішень, тобто створити можливості використання формальної логіки при обґрунтуванні управлінських рішень у першу чергу щодо вектору економічного розвитку держави.

На нашу думку, в Україні й надалі потрібно продовжувати пошук нової моделі політичної взаємодії, яка б гарантувала демократію та ефективне функціонування політичних, соціальних та економічних інституцій. Історично склалося, що найбільш розповсюдженими варіантами такої взаємодії у світі стали марксистська теорія та ліберальний дискурс. Втім, кожен з цих варіантів наполягає на своїй винятковості і єдино можливій правильності. Вагомою альтернативою «класичним» теоріям може бути модель соціальної раціональності у її оновленій, нелінійній інтерпретації. Але і в цьому випадку відмова від одновимірного розуміння раціональності у її класичній просвітницькій версії (яка акцентувала уваги на логіці певного суспільного проекту, вимагала дотримуватися курсу єдиного типу раціональності) не означає у цьому випадку надання переваги ірраціональним компонентам політики та права. Навпаки, це дасть шанс Україні вийти із ситуації посткомунізму, яка характеризувалась радикальною боротьбою між «старим» та «новим», єдино істинним та безумовно хибним. Натомість нелінійний підхід до раціональності не лише значно підвищує значущість процесу у отриманні результату (коли результат не є гарантованим, але може бути різним у залежності від шляхів розв'язання проблеми).

Отже, демократизація сучасного українського суспільства – це не тільки видозміна політичного режиму та стилю управління, а передусім, зміна методів та форм соціальних відносин, в тому числі, і міжособистісних, тобто відносин між звичайними людьми як носіями певного соціального статусу. Ця видозміна супроводжується «відмиранням» статусів попередніх соціально-політичних структур і появою нових, які є адекватним відтворенням демократичної соціальної системи. Оскільки головною підвалиною статусу є соціальність, то на особливу увагу заслуговує питання про можливості та механізми внутрішньої соціальної динаміки, за посередництва яких і здійснюється формування статусних ієрархій в будь-якому суспільстві.

Всередині стратифікованого суспільства існують не тільки канали вертикальної стратифікації, а й своєрідне «сито», яке просіює індивідів та визначає їм те чи інше місце в суспільстві. Основна мета цього контролю – розподілити індивідів у відповідності з їх талантами і можливостями успішного виконання своїх соціальних функцій. Навряд чи існує таке суспільство, в якому розподіл індивідів здійснений у повній відповідності до правила – «кожен має займати те місце, яке відповідає його здібностям». Однак, тривала еволюція багатьох суспільств свідчить, що їхній механізм щільного тестування, селекції та розподілу в цілому був адекватним і виконував свою функцію більш чи менш задовільно.

У будь-якому суспільстві цей механізм складається з усіх наявних соціально-політичних інститутів та організацій, які виконують ці функції. І функції ці виконують конкретні люди, об'єднані у конкретні колективи. Як правило, це інститути, які функціонують в якості каналів вертикальної циркуляції, а саме: сім'я, армія, церква, школа, політичні та професійні організації. Вони є не тільки каналами соціальної циркуляції, але водночас і «ситом», котре тестує та просіює, відбирає та розподіляє своїх індивідів по різних соціальних страхах і позиціях. Деякі з них, такі, як сім'я та школа, є механізмами, котрі перевіряють в основному загальні властивості індивідів, які необхідні для успішного виконання багатьох функцій (рівень інтелекту здоров'я та характер). Інші інститути, зокрема професійні організації, є механізмами, які тестують специфічні якості індивідів, що необхідні для успішного виконання спеціальних функцій в тій чи іншій професії (наприклад, ораторський талант для політика тощо).

Колишні конвенції, правила і зразки взаємодії або частково деінституціалізовані, або не повністю інституціалізовані. Так, скажімо, легітимність державної власності вже ґрунтовно підірвано, проте ще дуже далеко до повноцінної легітимації приватної власності. Поширення неінституціалізованих відмінностей чи стратифікацій засвідчує, що правила, на основі яких здійснюється доступ до обмежених ресурсів (до влади, власності, престижу, статусу), позбавлені визначеності, через що індивіди й групи змушені винаходити їх самостійно, вступаючи в неінституційні взаємодії і укладаючи між собою відповідні угоди. Інакше кажучи, доступ до ресурсів здійснюється за умов неповноцінних правил або зовсім без таких. Останнє спонукає **індивідів** до дій, що лежать поза загальноприйнятими ціннісним або етичним контекстом та не мають жодних міцних суспільних підстав, значущих якщо не для всіх, то для більшості.

Наслідком явного домінування процесів деінституціалізації над процесами «уяви, що інституціалізує» (Касторіадіс) стало необоротне знецінювання раніше інтерналізованих зразків і стандартів поведінки, які забезпечували індивідам і групам соціальну компетентність, наростання аномії.

Відділення статусів від систем винагороди, незавершеність процесу дроблення і присвоєння власності й політичної влади зумовлюють можливість і навіть необхідність розпаду обов'язкової для функціонально залежних систем ідентичності індивідів і позицій, їхню взаємну диференціацію чи навіть відчуження і відторгнення. Утворився розрив між «уявною» та

«реальною» належністю до верстви чи групи. «Уявна» належність, що пов'язана з попереднім життєвим досвідом, освітою, професійною кар'єрою, поставлена під сумнів наявними умовами і не підтверджується «значущими іншими». Належність (до позиції, статусу, організації) і участь віднині не тотожні. За відсутності систем винагороди належність, тобто соціальний статус, поставлено під сумнів, отже, зникла і жорстка обов'язковість участі, контроль за якою задалегідь приречений на неефективність. Це змушує переглянути стереотипні уявлення про засади утворення колективів, оскільки змінюються цілі і цінності колективних дій, які ці колективи конституують. Нині такі цілі і цінності стають все менш традиційними, самозрозумілими, але все більше потребують легітимації на засадах раціоналізації та пошуку розумного консенсусу.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.: Ірпін': ЛТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
2. Гегель Г. В. Ф. Философия права / Г. В. Ф. Гегель; [пер. с нем.; ред. и сост. Д. А. Каримов и В. С. Нерсесянц; авт. вступ., ст. и примеч. В. С. Нерсесянц]. – М.: Мысль, 1990. – 524 с.
3. История философии: Запад–Россия–Восток. Книга вторая: Философия XV–XIX вв. – М.: Греко–латинский кабинет, 1996. – 557 с.
4. Алексеев С. С. Право: опыт комплексного исследования / С. С. Алексеев. – М.: Статут, 1999. – 712 с.
5. Давид Р. Основные правовые системы современности / Р. Давид, К. Жоффре–Спинози; [пер. с фр. В. А. Туманова]. – М.: Междунар. отношения, 1999.
6. Шевчук С. Судова правотворчість: світовий досвід і перспективи в Україні / С. Шевчук. – К.: Реферат, 2007. – 640 с.
7. Яковлев Д. В. Політична взаємодія як комунікативний процес: медіатизація, демократизація, раціоналізація: [монографія] / Д. В. Яковлев. – Одеса: Астропринт, 2009. – 288 с.
8. Габермас Ю. Залучення іншого: Студії з політичної теорії / Габермас Ю.; [пер. з нім А. Дахній; наук. ред. Б. Поляруш]. – Львів: Астролябія, 2006. – 416 с.
9. Моисеев Н. Н. Размышления о современной политологии (политические науки: новые проблемы) / Н. Н. Моисеев. – М.: Изд-во МНЭПУ, 2000. – 211 с.
10. Селіванов В. Співвідношення інтелекту й інтуїції у процесі пізнання та перетворення права / В. Селіванов // Проблеми філософії права. – Т. II. – Київ–Чернівці: Рута, 2004. – С.132–141.
11. Оукшот М. Рационализм в политике и другие статьи / М. Оукшот [пер. с англ.]. – М.: Идея–Пресс, 2002. – 288 с.
12. Яковлев Д. В. Політична раціоналізація в умовах переходу до демократії / Д. В. Яковлев // Перспективи. – 2011. – №2 (48). – С.187–193.
13. Яковлев Д. В. Рациональный выбор политических акторов як фундаментальна умова переходу до демократії / Д. В. Яковлев // Актуальні проблеми політики. – 2012. – Вип.47. – С.28–35.
14. Яковлев Д. В. Раціоналізація політичної взаємодії: ретроспектива і перспектива / Д. В. Яковлев // Вісник СевНТУ: зб. наук. пр. – Серія: Політологія. – Севастополь, 2010. – Вип.112/2010. – С.24–27.

References

1. Velykyj tлумачnyj slovnyk suchasnoi' ukrai'ns'koi' movy / Uklad. i golov. red. V. T. Busel. – K.: Irpin': LTF «Perun», 2004. – 1440 s.
2. Gegel' G. V. F. Filosofija prava / G. V. F. Gegel'; [per. s nem.; red. i sost. D. A. Karimov i V. S. Nersesjanc; avt. vstup., st. i primech. B. S. Nersesjanc]. – M.: Mysl', 1990. – 524 s.
3. Istorija filosofii: Zapad–Rossija–Vostok. Kniga vtoraja: Filosofija XV–XIX vv. – M.: Greko–latinskij kabinet, 1996. – 557 s.
4. Alekseev S. S. Pravo: opyt kompleksnogo issledovaniya / C. S. Alekseev. – M.: Statut, 1999. – 712 s.
5. David R. Osnovnye pravovye sistemy sovremennosti / R. David, K. Zhoffre–Spinozi; [per. s fr. V. A. Tumanova]. – M.: Mezhdunar. otnoshenija, 1999.

6. Shevchuk S. Sudova pravotvorchist': svitovyj dosvid i perspektivy v Ukrai'ni / S. Shevchuk. – K.: Referat, 2007. – 640 s.

7. Jakovlev D. V. Politychna vzajemodija jak komunikativnyj proces: mediatyzacija, demokratyzacija, racionalizacija: [monografija] / D. V. Jakovlev. – Odessa: Astroprynt, 2009. – 288 s.

8. Gabermas Ju. Zaluchennja inshogo: Studii' z politychnoi' teorii' / Gabermas Ju.; [per. z nim A. Dahnij; nauk. red. B. Poljarush]. – L'viv: Astroljabija, 2006. – 416 s.

9. Moiseev N. N. Razmyslenija o sovremennoj politologii (politicheskie nauki: novye problemy) / N. N. Moiseev. – M.: Izd-vo MNJePU, 2000. – 211 s.

10. Selivanov V. Spivvidnoshennja intelektu j intui'cii' u procesi piznannja ta peretvorennja prava / V. Selivanov // Problemy filosofii' prava. – T. II. – Kyi'v–Chernivci: Ruta, 2004. – S.132–141.

11. Oukshot M. Racionalizm v politike i drugie stat'i / M. Oukshot [per. s angl.]. – M.: Ideja–Press, 2002. – 288 s.

12. Jakovlev D. V. Politychna racionalizacija v umovah perehodu do demokratii' / D. V. Jakovlev // Perspektivy. – 2011. – №2 (48). – S.187–193.

13. Jakovlev D. V. Racional'nyj vybir politychnyh aktoriv jak fundamental'na umova perehodu do demokratii' / D. V. Jakovlev // Aktual'ni problemy polityky. – 2012. – Vyp.47. – S.28–35.

14. Jakovlev D. V. Racionalizacija politychnoi' vzajemodii': retrospektiva i perspektiva / D. V. Jakovlev // Visnyk SevNTU: zb. nauk. pr. – Serija: Politologija. – Sevastopol', 2010. – Vyp.112/2010. – S.24–27.

Bogdanov V. S., Ph.D., Professor, Dean of the Cherkasy Faculty of National University «Odessa Law Academy» (Ukraine), vstup_chk@onua.edu.ua

Rational collective action as a mean of becoming of the institutional and status structures of society

The phenomenon of nationalism is considered in the context of philosophical analysis of contemporary political and legal reality as a result of the manifestation of the aggregate of collective actions. Value grounded rationalism arises as a leading method of political decision-making and governance in a democratic state. The principle of reasonable sufficiency considered as a core of the political and legal process. Reasonable legal system and good governance is a key to the effective development of a truly democratic Ukraine. However, now there is only a transition to a democratic society from society organized mainly on command-administrative basis. So not only the institutionalization processes, but the processes of deinstitutionalisation gain topicality. It is revealed the essence of the institutional mechanism of selection, distribution and status hierarchies forming, it is marked the specifics of modus operandi the mechanism in terms of Ukrainian realities and the ways to overcome the phenomenon of deinstitutionalisation.

Keywords: rationality, collective action, values, good governance, institutionalization, social status.

Богданов В. С., доктор философских наук, профессор, декан Черкасского факультета Национального университета «Одесская юридическая академия» (Украина), vstup_chk@onua.edu.ua

Рациональный характер коллективного действия как средства становления институциональных и статусных структур общества

Феномен рационализма рассмотрен в контексте философского анализа современной политико-правовой реальности как результат проявления совокупности коллективных действий. Ценностно обоснованный рационализм выступает как ведущий метод принятия политических решений и управления в демократическом государстве. Принцип разумной достаточности рассмотрен как ключевая составляющая политико-правового процесса. Разумная правовая система и рациональное государственное управление – это залог истинно демократического эффективного развития Украины. Однако, в настоящее время наблюдается только переход к такому демократическому обществу от общества, организованного преимущественно на командно-административных принципах. Поэтому приобретают актуальность не только процессы институализации, но и процессы деинституализации. Раскрыта сущность институционального механизма селекции, распределения и формирования статусных иерархий, обозначена специфика действия этого механизма в условиях украинских реалий и пути преодоления феномена деинституализации.

Ключевые слова: рационализм, коллективное действие, ценности, рациональное государственное управление, институализация, социальный статус.

* * *